

Ponència: "La pràctica educativa a les institucions museístiques: visions d'un passat - reptes de futur"

Autor: Mireia Mayolas (Museu Marítim)

Taula Rodona 2: "Balanç crític de 20 anys d'experiències educatives des dels equipaments culturals"

La pràctica educativa en les institucions museístiques: VISIONS D'UN PASSAT - REPTES DE FUTUR

Un balanç sobre l'evolució de les experiències educatives en museus al llarg dels últims vint anys només pot ser, a priori, positiu, ja que s'ha passat d'una oferta pràcticament inexistent a la creació de departaments educatius, a la majoria d'institucions, i a l'engegada d'un gran ventall de projectes. Si aquesta comparança la realitzem amb el desenvolupament de la funció educativa i del valor social i democràtic que han arribat als museus als països nòrdics i anglosaxons, sens dubte ens queda molt camí per recórrer. Podríem dir que la incorporació de la funció educativa en institucions museístiques es va generalitzar als anys seixanta en molts museus nord-americans i del nord d'Europa, coincidint amb la creació del ICOM (Consell Internacional dels Museus), si bé els primers passos ja s'havien donat abans de la Segona Guerra Mundial. En Espanya certs museus van posar en pràctica algun programa per a escolars, sovint amb la col·laboració de docents, durant la dècada dels setanta i ja en els vuitanta es van crear els primers departaments d'Educació i Acció Cultural -els anomenats DEAC-. Va ser en els noranta quan es van generalitzar aquests departaments gràcies a una demanda creixent per part de la societat perquè els museus fossin més oberts i sensibles a les necessitats de les diferents comunitats. Cap destacar el paper dels centres escolars, que pressionaven amb un creixent ús de les exposicions i demandaven propostes pedagògiques vinculades amb els seus programes d'estudi.

En 1980 es van organitzar les primeres jornades dels departaments d'educació i acció cultural (DEAC) a nivell estatal, de caràcter bianual, que han ajudat molt a anar definint el paper d'aquests departaments dintre de l'estructura dels museus i a incentivar una reflexió continuada sobre la funció educativa d'aquestes institucions. Els primers anys que segueixen a la creació d'un departament de difusió solen estar centrats en definir programes per a escolars. Conscients de la importància que té aquest sector de públic, que en general representa entre un 25 i un 50 o fins i tot 70% dels visitants, pràcticament tots els museus, per petits que siguin, treballen per a arribar fins a ell per diverses raons: han exercit una demanda creixent, les estratègies de captació són molt eficients, van organitzats (se sap per endavant quan i quants vindran), acudeixen al museu en horari laboral, quan la majoria d'adults no té disponibilitat

d'anar i tenen unes necessitats d'espais i de programes molt particulars. Organitzada l'oferta escolar com eix central dels serveis didàctics, els departaments d'educació comencen a abordar el treball amb nous públics (famílies, públic general, públic amb necessitats especials, etc.), i amb tècniques punteres (les noves tecnologies) o tècniques velles amb nous usos (els jocs, el teatre). Aquesta voluntat d'aconseguir un públic divers respon a diferents objectius: democratitzar l'accés als museus, augmentar el nombre de visitants i, també, promoure l'educació i l'aprenentatge continu. Des de la dècada dels vuitanta, just quan començaven a introduir-se les funcions de difusió a les nostres institucions, fins a l'actualitat, hi ha hagut una gran transformació a la manera d'entendre el patrimoni, el turisme, la comunicació, la gestió cultural o, especialment, l'educació, que ha afectat molt directament a la pròpia essència del museu i que ens obliga, contínuament a reflexionar sobre les competències, les potencialitats, les restriccions, els problemes i les vies de desenvolupament tant dels museus com dels departaments d'educació. D'una banda ha canviat, i continua canviant de manera molt ràpida, el concepte de patrimoni. Les institucions que ho custodien s'han fet més flexibles i es fan càrrec, també, d'un patrimoni que de vegades és immoble i no es pot situar dintre del seu edifici; intangible, com pot ser una cançó, o fins i tot fungible, com la gastronomia. En pocs anys els museus s'han convertit en centres de peregrinació turística. El patrimoni ha cobrat un gran valor turístic i, en molts casos, s'ha convertit en un producte cultural consumible que algunes institucions han sabut gestionar millor que unes altres. En moltes comunitats les noves polítiques de gestió han obligat a anar augmentant el preu d'entrada i, aquí a Catalunya, en general, s'espera que les activitats s'autofinancin, si no totalment, sí en una gran part. La discussió sobre si els museus han d'ésser o no gratuïts o molt econòmics està, habitualment, sobre la taula.

Trenta anys han servit, també, per a canviar radicalment el món de la comunicació. Els ordinadors, internet, els dispositius de realitat virtual, i les tecnologies de la informació i la comunicació en general, que tant, estan canviant la mentalitat de la ciutadania (sobretot de les persones més joves), s'han anat aplicant en menor o major mesura a tots els àmbits de la museologia. No cal dir que les possibilitats que aquests recursos ofereixen per a la difusió són infinites. I com no pot ser d'altra manera, tots aquests canvis han modificat molts aspectes de l'àmbit de l'educació, tant la formal, contínuament en dubte, com la no formal, que pertoca més directament als museus i ha anat guanyant força amb el pas del temps. Aquests canvis han incidit, com no podia ser d'altra manera, en la pròpia concepció de museu, al que se li ha exigut que defineixin la seva funció i el seu valor en la societat. Aquest valor s'amida per l'ús i el rèdit que extreu la ciutadania de la visita al museu. Aquesta demanda ha obligat als museus ha anar girant el seu focus d'atenció -la seva mirada- dels objectes a les persones, de les col·leccions a la societat. Com diu Weil "la fi del museu ja no són la col·leccions en si mateixes, sinó que aquestes cobren sentit només en relació a la societat, en la manera com contribueixen al desenvolupament de les persones". En un interessant article sobre desenvolupament de

públics, Marga Loran explica que a Gran Bretanya aquesta exigència de valor social ha dut a promoure polítiques destinades a:

Augmentar i facilitar l'accés físic, intel·lectual, cultural, emocional als recursos patrimonials, per al benefici de tot el món.

Ser més inclusius: Tenint en compte que el públic de museus és molt homogeni, estan treballant no només per a augmentar els visitants, sinó, especialment, per a ampliar el ventall de la societat, tenir un bon coneixement dels grups que estan poc o gens representats entre els visitants del museu i eliminar els obstacles que dificulten la seva participació.

Promoure l'educació i l'aprenentatge continu, als manuals d'excel·lència dels museus que ha redactat la Canadian Museums Association defensen que al ser serveis públics, totes les decisions referents a l'adquisició, documentació, magatzematge, presentació i l'ús de les col·leccions que facin els museus han de realitzar-se, sempre, tenint en compte els interessos del públic, i que tots els treballadors d'aquests centres han de ser molt conscients que estan treballant per a la comunitat.

Aquest canvi de posicionament és molt més profund i important del que podria semblar a priori posat ja que l'acció educativa ha quedat directament vinculada a la pròpia raó de ser d'aquestes institucions. Javier Rodrigo explica en el seu article com des de ja fa anys, alguns museus investiguen canals que fomentin la participació cultural de les comunitats, donant veu als públics, treballant braç a braç amb ells, negociant els continguts, en un diàleg que transforma el paper passiu que es dona als visitants en un paper actiu i participatiu que els converteix en usuaris. Exemples d'aquesta nova concepció dels quals els museus han de ser projectes com Cartografiem-nos, que porta a terme És Baluard, de Palma de Mallorca, Patrimonia'm, que realitza el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, les col·laboracions que fa el MUSAC amb el centre Penitenciari de Mansilla de les Mules de León, Territori Okupado, del CAAM dels Palmells de Gran Canària o >18, del Museu Nacional Centre d'Art Regna Sofia de Madrid, entre d'altres.

Nota: Gran part de la informació d'aquesta ponència sorgeix de l'article La difusió en els museus de Catalunya: Percepcions des de la pràctica, escrit juntament amb Muntsa Guasch, que pot trobar-se en la revista on-line Zona Pública n.5: www.amc.cat.